
تولید علم متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران در پایگاه اطلاعاتی امرالد

(۱) نورالله کرمی (۲) رحیم علیجانی

چکیده: در این مقاله با بهره‌گیری از شیوه کتابسنجی به مطالعه وضعیت جاری، رشد و توسعه تولیدات علمی متخصصان ایرانی در حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از نخستین شماره مجلات مرتبط در پایگاه اطلاعاتی امرالد، تا ژوئن سال ۲۰۰۷ پرداخته شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که مجموعه‌ای مشتمل بر ۳۹ مدرک از ۲۸ مؤلف ایرانی در مجلات یاد شده به چاپ رسیده‌اند. نتایج پژوهش همچنین نشان می‌دهد که گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز با ۱۲ مدرک در صدر قرار دارد. مردان مشارکتی ۸۰ درصدی در تولید علم داشته‌اند و زنان تنها سهمی ۲۰ درصدی را به خود اختصاص دادند. همچنین سال‌های اوج تولید علم متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی در محدوده سال‌های ۲۰۰۴ الی ۲۰۰۶ می‌باشد. پراکندگی جغرافیایی نشان می‌دهد که متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی در استان تهران با مشارکت در تولید ۱۶ مدرک، بیشترین فعالیت را در تولید علم داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها: پایگاه اطلاعاتی، امرالد، کتابسنجی، تولید علم

۱. مقدمه

پژوهش‌های بین‌المللی نشان می‌دهد که ۹۰ درصد از تولید علمی جهان، در تمامی زمینه‌ها و رشته‌ها، به زبان انگلیسی منتشر می‌شود (mann & stewart, 2000). به این ترتیب چاپ و انتشار مقاله به زبان‌های بین‌المللی، به‌خصوص انگلیسی، امروزه یکی از مهم‌ترین شاخص‌های اندازه‌گیری رشد و توسعه علمی هر کشور محسوب می‌شود. بخش عمده‌ای از وضعیت علمی هر کشور با شاخص‌هایی مشخص می‌شود که آنها را

«شاخص‌های کتابسنجی» می‌نامند. مهم‌ترین این شاخص‌ها می‌تواند شامل تعداد پژوهشگران، نشریات و مقاله‌ها باشد. از این نظر، رشد این شاخص‌ها نیز می‌تواند تا حد زیادی بیانگر رشد علمی کشور نیز باشد. میزان تولید اطلاعات علمی در هر کشور، می‌تواند تا حدودی بیانگر میزان رشد و توسعه آن کشور در میان کشورهای دیگر نیز باشد (انصافی ۱۳۷۹: ۴۹). تولید و چاپ مقاله به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مهارت‌ها و شاخص‌های تحقیق و توسعه شناخته شده است، به همین دلیل بسیاری از پژوهشگران جهت آگاهی سایر همکاران، این شاخص‌ها (تولید و چاپ مقاله) را مورد بررسی و تحقیق قرار داده‌اند.

در موارد مختلف تبادلات و ارتباطات علمی پژوهشگران در سراسر جهان با چاپ مقاله‌های علمی در مجلات مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد تا میزان تولید، رشد و توسعه علم در هر کشور و یا رشته‌ای خاص نمایان شود تا بتوان از آن، جهت سیاست‌گذاری در نظام آموزشی و پژوهشی کشور بهره‌برداری کرد. یکی از شیوه‌های بررسی وضعیت کلی پژوهش، استفاده از مطالعات کتابسنجی است که با بررسی مقاله‌های پژوهشی منتشرشده در نشریات علمی صورت می‌گیرد. در این مطالعات، اندازه‌گیری کمی از تولیدات علمی به عمل می‌آید که تا حدودی مشخص نماید فراوانی پژوهش‌های هر کشور، نهاد، رشته علمی و فرد و روند آن چگونه است، پژوهشگران چه زمینه‌هایی برای پژوهش خود برمی‌گزینند و چه زمینه‌هایی مورد غفلت واقع شده است، چه کسانی و چه نهادهایی و در کجا پژوهش‌ها را انجام می‌دهند، تا چه حد از این پژوهش‌ها حمایت مالی می‌شود، و این پژوهش‌ها چه تأثیری بر محیط علمی دارند (شریفی ۱۳۸۲، ۸۹).

دانشمندان برجسته دیگری مانند کول، ایلز و هولم نیز از مقاله‌های علمی به‌عنوان معیاری برای مقایسه تولید علمی کشورهای مختلف استفاده کردند. آنها از این طریق، تولیدات علمی کشورهای مختلف را از لحاظ کمی و کیفی با یکدیگر مورد مقایسه قرار داده و وضعیت آنها را در تولید اطلاعات علمی مشخص نمودند (انصافی ۱۳۸۱).

با توجه به رشد سریع پایگاه‌های اطلاعاتی در تمامی زمینه‌های موضوعی و استفاده پژوهشگران از منابع موجود این پایگاه‌ها در پژوهش‌های خود، مطالعات جهت پی‌بردن به نقش و جایگاه محققان هر کشور در تولید علم در موضوعات مختلف اهمیت خاصی می‌یابد. در پژوهش جاری، پایگاه اطلاعاتی امرالد^۱ جهت سنجش تولید علم متخصصان علوم

کتابداری و اطلاع‌رسانی داخل ایران برگزیده شد. این پایگاه در سال ۲۰۰۷، چهلمین سال تأسیس خود را جشن گرفت. امرالد نام تجاری شرکت «MCB» است، که به‌عنوان شرکت انتشاراتی مستقل به سال ۱۹۶۷ در انگلستان تأسیس شده است. نوع اطلاعات موجود در این پایگاه، نشریات الکترونیکی و پایگاه‌های اطلاعاتی می‌باشد. این پایگاه یکی از ناشران دانشگاهی و پیشرو در زمینه مهندسی، مدیریت و کتابداری و اطلاع‌رسانی است (علیجانی و دهقانی ۱۳۸۵). مجلات مرتبط با کتابداری و اطلاع‌رسانی در این پایگاه شامل ۲۸ عنوان مجله، در چهار گروه، به‌صورت تمام‌متن می‌باشد که در روش‌شناسی پژوهش توضیحات بیشتری در مورد آن داده خواهد شد.

محتوای پایگاه امرالد به منزله جهانی است که ۴۶ درصد آن اروپایی، ۲۹ درصد متعلق به آمریکای شمالی و ۲۵ درصد نیز متعلق به دیگر نقاط جهان است (About Emerald 2007). گسترش روزافزون تعداد و شمارگان نشریات ادواری از یک‌سو و استقبال و استفاده گسترده جامعه از این نشریات در بیشتر کشورهای دنیا، از جمله ایران، نشانه‌ای از اهمیت قابل توجه این نوع منابع علمی است.

۲. پیشینه پژوهش

عصاره و ویلسون (2000) در پژوهشی تحت عنوان «انتشارات علمی ایران، رشد و توسعه از ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۹» مشارکت علمی دانشمندان ایران در سه دوره پنج ساله ۱۹۸۵ تا ۱۹۸۹، ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۴ و ۱۹۹۵ تا ۱۹۹۹ در نمایه استنادی علوم را مورد بررسی قرار دادند. نتایج این تحقیق با یافته‌های مقاله قبلی که سال ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۴ را پوشش می‌داد مورد مقایسه قرار گرفت و روند تولید علمی ایران در این دوره ۱۵ ساله روشن گردید. نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که رشد انتشارات علمی ایران در پنج ساله دوم نسبت به پنج ساله اول دو برابر و در پنج ساله سوم نسبت به پنج ساله دوم ۲/۸ برابر بوده، که این افزایش به علل زیر رخ داده است؛

۱. خاتمه جنگ تحمیلی عراق و ایران،
۲. موقعیت اقتصادی بهتر،
۳. تغییرات اخیر در سیاست‌گذاری دولت مانند افزایش بودجه‌های تحقیق،

۴. تغییرات اساسی در فضای سیاسی مانند افزایش مجلات علمی در سطح ملی،
۵. بازگشت تعداد زیادی از دانشجویان بورسیه خارج از کشور پس از پایان تحصیلات به کشور.

همچنین دلایل دیگری از جمله افزایش دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی به صورت پیوسته و ناپیوسته و امکان ارتباطات الکترونیکی بهتر برای ایجاد مشارکت‌های بین‌المللی را ذکر کرده‌اند.

صبوری (۱۳۸۲) در پژوهشی به بررسی تولید علم ایران در سال ۲۰۰۳ پرداخته است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که میزان مشارکت ایران در تولید علم جهانی در تمامی شاخه‌ها و رشته‌های علمی در چه سطحی است. تولید علمی ایران در شاخه علوم محض در سال ۲۰۰۳، به ۲۹ درصد رسیده و نشان‌دهنده این است که در طول یک دهه، فعالیت پژوهشی هفت برابر شده است. همچون گذشته رشته شیمی بیشترین مشارکت را در تولید علم دارد و ۷۷ درصد مقاله‌های شاخه علوم محض، فقط به نام ایران ثبت شده است و در ۲۳ درصد باقیمانده کشورهای آمریکا، کانادا و انگلستان به ترتیب بیشترین مشارکت را در تولید علم با ایران داشته‌اند.

صبوری و پورسازان (۱۳۸۵) به بررسی تولید علم ایران در سال ۲۰۰۵ پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد در این سال براساس نمایه‌های ایران در مؤسسه اطلاعات علمی آمریکا، تولید علم در علوم پایه ۵۴۲۳، در علوم اجتماعی ۲۲۵، در علوم انسانی و هنر ۱۱ و در مجموع ۵۵۷۸ مقاله می‌باشد. براساس این پژوهش صرف‌نظر از کشور ترکیه، ایران در بین کشورهای مسلمان خاورمیانه رتبه نخست تولید علم جهانی را داراست. بیش از ۳۰ درصد تولید علم کشور متعلق به رشته شیمی است. سهم دانشگاه‌های علوم پزشکی در تولید علم کشور در این سال ۲۸ درصد بوده است.

انصافی (۱۳۷۹) در پژوهشی به بررسی تولید مقاله‌های ایرانیان در زمینه علوم پایه، با هدف سنجش میزان حضور آنها در نمایه‌نامه استنادی علوم در سال‌های ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۷ می‌پردازد. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد ۰/۱ درصد از تولید مقاله‌های علوم پایه جهان به ایران اختصاص دارد. بیش از نیمی از فعالیت‌های علمی ایرانیان (۵۲/۸ درصد) در زمینه تولید مقاله‌های علوم پایه بوده است که از بین رشته‌های مختلف علوم

پایه، رشته شیمی با داشتن ۵۵/۲۳ درصد از کل تولید مقاله‌های علوم پایه، بیشترین تعداد را به خود اختصاص می‌دهد.

صبوری (۱۳۸۵) در پژوهشی، مشارکت ایران در تولید علم جهانی در سال ۲۰۰۶ را مورد بررسی قرار داده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که در این سال تعداد اسناد علمی نمایه‌شده ایران در علوم پایه ۶۶۹۳، در علوم اجتماعی ۱۹۵ و در علوم انسانی و هنر ۱۶ و در مجموع ۶۷۶۱ مقاله بوده که در این پایگاه به ثبت رسیده است. دانشگاه‌های تهران و علوم پزشکی تهران و صنعتی شریف به ترتیب با ۷۹۴، ۵۲۶، ۴۶۱ سند علمی رتبه‌های اول تا سوم تولید علم کشور را به خود اختصاص داده است.

نوروزی و علیمحمدی (۱۳۸۵) به بررسی مشارکت علمی کتابداران ایرانی در سطح بین‌المللی، با تأکید بر مقاله‌های مندرج در نمایه استنادی، پرداخته‌اند. در این پژوهش، که برای گردآوری داده‌ها از روش کتابسنجی استفاده شده، جامعه آماری شامل مقاله‌های منتشر شده توسط متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی است که با نام ایران و با درج دانشگاه‌ها و سازمان‌های ایرانی، در فاصله بین سال‌های ۱۹۷۱ تا سپتامبر ۲۰۰۶ میلادی در نمایه استنادی تهیه شده توسط مؤسسه اطلاعات علمی آمریکا، نمایه شده‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که مشارکت مردان بیشتر از زنان بوده است و مقاله‌های انفرادی نیز بیشتر از گروهی می‌باشد. کتابداران ایرانی در سال‌های ۲۰۰۴ الی ۲۰۰۶ بیشترین مقاله‌ها را در نشریات بین‌المللی به چاپ رسانده‌اند. دانشگاه شیراز با تولید ۱۰ مقاله در رتبه اول و دانشگاه اهواز با تولید ۸ مقاله در رتبه دوم قرار دارد.

نوروزی چاکلی و نورمحمدی (۱۳۸۶) در پژوهشی به بررسی تولیدات علمی سال‌های ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ ایران و چند کشور منطقه، براساس آمار پایگاه‌های مؤسسه اطلاعات علمی پرداخته‌اند. سازمان‌ها، نشریات و پدیدآورندگان مهم‌ترین بخش از این پژوهش را تشکیل می‌دهند. همچنین، بررسی قالب تولیدات علمی ایران، تنوع زبانی و سایر مؤلفه‌های ارزیابی تولیدات علمی که در علم‌سنجی کاربرد دارد مورد استفاده این پژوهشگران بوده است.

عصاره و معرفت (۱۳۸۴) در پژوهشی تحت عنوان مشارکت پژوهشگران ایرانی در تولید علم جهانی در پایگاه «مدلاین»، با استفاده از روش‌های علم‌سنجی به مطالعه رشد و توسعه آثار و مقاله‌های علمی پژوهشگران علوم پایه و میان‌رشته‌ای پزشکی، در سال‌های ۱۹۷۶ تا

۲۰۰۳ پرداختند. یافته‌ها نشان داد که در تولید ۲۶۹۵ مقاله در بازه زمانی مورد مطالعه ۹۳۷۳ نویسنده همکار سهیم بودند. همکاری گروهی برای هر مقاله، به طور متوسط ۳/۴ نفر بوده است. در کل جامعه پدیدآورندگانی که میان سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۳ در پایگاه مدلاین حداقل ۲۰ مقاله تولید کرده‌اند، از میان ۹۳۷۳ نویسنده همکار تنها ۲۶ نفر تعداد ۹۰۵ مقاله را ایجاد کرده‌اند و از ۲۶ نویسنده، دارای بیشترین تولیدات در حوزه پزشکی، تنها ۶ نفر به‌عنوان نویسنده دارای تولید علمی بالا در «آی.اس.آی» نیز حضور داشته‌اند. ادکینز^۲ و باد^۳ (۲۰۰۶) تولید علمی گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور آمریکا در نمایه‌نامه‌های استنادی «آی.اس.آی» را، میان سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۴ مورد مطالعه قرار دادند. براساس این مطالعه «کارول تنوپیر» در رأس تولیدکنندگان مقاله‌ها در کشور آمریکا قرار گرفت. این پژوهش نشان داد که بیشترین استنادها به آثار «تفکو ساراسویچ» شده است. همچنین دانشگاه ایندیانا بیشترین مقاله را تولید کرده است.

۳. روش‌شناسی پژوهش و جامعه آماری

در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از روش کتابسنجی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه مدارک منتشر شده توسط متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی داخل ایران است.

هود و ویلسون (2003) یادآوری می‌کنند که ارائه خدمات کتابسنجی و علم‌سنجی وظیفه دوم پایگاه‌های اطلاعاتی می‌باشد. در همین راستا ذکر این نکته قابل توجه است که پایگاه اطلاعاتی امرالد نیز از این قاعده مستثنا نمی‌باشد. به این ترتیب در این پایگاه اطلاعاتی، ناحیه‌ای برای بازیابی مدارک تولید شده از طرف یک کشور، مانند آنچه در مجموعه پایگاه‌های اطلاعاتی «آی.اس.آی» موجود است، در نظر گرفته نشده است. البته قابل توجه است که در رابط کاربری جستجوی پیشرفته پایگاه اطلاعاتی امرالد، ناحیه‌ای تحت عنوان کشور (Country) قرار دارد اما جستجو از طریق این ناحیه با ریزش کاذب فراوان همراه است. بنابراین برای گردآوری داده‌ها می‌بایست از روش‌های دیگر استفاده نمود. یکی از روش‌های جایگزین و البته به نسبت سخت، جمع‌آوری داده‌ها به صورت دستی و غیرخودکار می‌باشد که در این پژوهش نیز به‌عنوان راه حل مورد استفاده قرار گرفت.

در پژوهش جاری برای گردآوری داده‌ها ابتدا از روش مرور و سپس جستجو استفاده گردید. در گردآوری داده‌ها از طریق مرور، در طی یک دوره سه ماهه از تاریخ ۱۳۸۵/۱۱/۱۵ لغایت ۱۳۸۶/۲/۱۵ تعداد ۹۴۶۰ مدرک، در طبقات چهارگانه مجلات پایگاه اطلاعاتی امرالد، که در مجموع ۲۸ عنوان مجله مرتبط با علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی را در خود جای داده است، بررسی گردید. روشی که پژوهشگران به کار گرفتند به این شیوه بود: پس از باز کردن هر گروه از طبقه‌بندی‌های چهارگانه مجلات، کلیه شماره‌های هر مجله از ابتدای پوشش آن در پایگاه اطلاعاتی امرالد تا ژوئن سال ۲۰۰۷، برای بازیابی مدارک منتشر شده توسط متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران بررسی و متن کامل آنها به صورت «PDF» ذخیره گردید. همچنین برای اطمینان از صحت مرور، در انتهای دوره سه ماهه نیز نام هر کدام از افراد دارای مدرک، از طریق رابط کاربری جستجوی پیشرفته این پایگاه اطلاعاتی جستجو گردید تا در صورتی که مدرکی از قلم افتاده باشد و یا در طی دوره مرور به مجموعه اضافه شده باشد، به موارد بازیابی شده از طریق مرور اضافه گردد. با مقایسه موارد جستجو شده با موارد بازیابی شده از طریق مرور، مطابقت کامل مشاهده گردید. سپس اطلاعات مورد نیاز از هر مدرک، اعم از نام مؤلف/مؤلفان، سال انتشار، دانشگاه یا مؤسسه نشان‌دهنده وابستگی سازمانی مؤلف و اطلاعات مورد نیاز دیگر از هر مدرک استخراج و برای تجزیه و تحلیل‌های بعدی وارد نرم‌افزار «اکسل» گردید. در مجموع ۳۹ مدرک از ۲۸ مؤلف در این پایگاه اطلاعاتی مشاهده و استخراج گردید.

قابل ذکر است که در پژوهش جاری تنها مدارکی مورد بررسی و پژوهش قرار گرفتند که نویسنده/نویسندگان آنها، کشور تولید کننده مدرک را ایران، یا ایران به همراه کشوری دیگر ذکر کرده بودند. به این ترتیب مدارک معدودی که از طرف ایرانیان خارج از کشور و یا ایرانیانی که در حین تحصیل در خارج از کشور نام دانشگاه محل تحصیل خود و کشوری دیگر را در مدرک ذکر کرده بودند، حذف گردید.

در بخش مرور از پایگاه اطلاعاتی امرالد، طبقه‌بندی‌های مختلفی براساس موضوع مجلات در نظر گرفته شده است. جهت انجام این پژوهش به چهار طبقه مجلات در پایگاه اطلاعاتی امرالد که مرتبط با علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی بودند، به شرح زیر مراجعه گردید:

1. Information Management,

2. Library Collection Development & Management,
3. Library Management & Information Services,
4. Library Technology.

این موضوعات هر کدام چند مجله را دربردارند که «Information Management» در کل ده مجله، «Library Collection Development & Management» شش مجله، «Library Management & Information Services» نه مجله و «Library Technology» سه مجله را پوشش می‌دهند.

۴. پرسش‌های پژوهش

- ۱-۴. میزان مشارکت دانشگاه‌ها یا سازمان‌ها در تولیدات علمی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی به چه صورت است؟
- ۲-۴. روند تولیدات علمی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی براساس سال به چه صورت است؟
- ۳-۴. متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی در کدام یک از مجلات امرالد، بیشترین تولیدات علمی خود را به چاپ رسانده‌اند؟
- ۴-۴. متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی از نظر پراکندگی جغرافیایی در کدام استان‌ها بیشترین نقش را در تولید علم داشته‌اند؟
- ۵-۴. توزیع جنسیتی تولیدات علمی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی در پایگاه اطلاعاتی امرالد به چه صورت است؟

۵. یافته‌ها

- ۱-۵. میزان مشارکت دانشگاه‌ها یا سازمان‌ها در تولیدات علمی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی به چه صورت است؟
- طبق جدول ۱، دانشگاه شهید چمران اهواز با ۱۲ مدرک، در رتبه اول در بین دانشگاه‌ها و سازمان‌های دارای تولیدات علمی در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه اطلاعاتی

امرالذ قرار دارد. متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی مشهد با داشتن ۹ مدرک در رتبه دوم قرار دارند. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با داشتن ۵ مدرک در جایگاه سوم قرار دارد و پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران با تولید ۴ مدرک در رتبه چهارم قرار دارد. اطلاعات بیشتر در رابطه با وضعیت سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات که در تولید علم نقش داشته‌اند در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱ تولید علم براساس دانشگاه یا سازمان

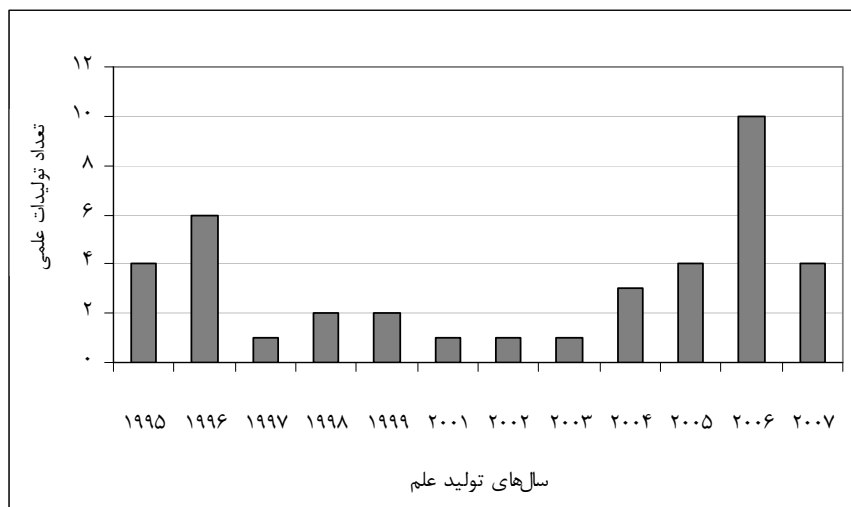
ردیف	نام دانشگاه یا سازمان	تعداد مدارک
۱	دانشگاه شهید چمران اهواز	۱۰
۲	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	۵
۳	دانشگاه فردوسی مشهد	۵
۴	دانشگاه شهید چمران اهواز	۲
۵	پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران	۳
۶	دانشگاه تهران	۲
۷	دانشگاه قم/ دانشگاه فردوسی مشهد	۱
۸	دانشگاه تربیت معلم/ دانشگاه اصفهان	۱
۹	دانشگاه علم و صنعت ایران	۱
۱۰	پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران/ دانشگاه فردوسی مشهد	۱
۱۱	دانشگاه اصفهان/ دانشگاه فردوسی مشهد	۱
۱۲	دانشگاه فردوسی مشهد/ دانشگاه شیراز	۱
۱۳	دانشگاه تربیت مدرس	۱
۱۴	دانشگاه علوم پزشکی اصفهان	۱
۱۵	دانشگاه الزهرا	۱
۱۶	مرکز اسناد ملی	۱
۱۷	دانشگاه یزد/ دانشگاه خلیج فارسی	۱
۱۸	مرکز اطلاعات علمی جهاد	۱

۵-۲. روند تولیدات علمی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی براساس سال به چه صورت است؟

طبق جدول ۲ و نمودار ۱، نخستین تولیدات علمی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی در پایگاه اطلاعاتی امرالد از سال ۱۹۹۵ شروع شده و در مجموع تا ژوئن سال ۲۰۰۷ تعداد ۳۹ مدرک از ۲۸ مؤلف در این پایگاه اطلاعاتی نمایه شده است. متخصصان ایرانی در این زمینه، در سال ۱۹۹۵ با تولید ۴ مدرک و سال بعد از آن یعنی ۱۹۹۶ با تولید ۶ مدرک، تولید علم را آغاز کرده‌اند. ولی در سال‌های بعد از آن یعنی ۱۹۹۷ الی ۲۰۰۳ سیری نزولی را طی کرده و حتی در سال ۲۰۰۰ هیچ تولیدی نداشته‌اند. از سال ۲۰۰۴ تولیدات علمی متخصصان کشورمان در این حوزه دوباره سیری صعودی را طی کرده است و اوج آن در سال ۲۰۰۶ می‌باشد، که در این سال ۱۰ مدرک تولید شده است.

جدول ۲ روند تولیدات علمی براساس سال

ردیف	سال	تعداد مدارک	درصد
۱	۱۹۹۵	۴	۱۰/۳
۲	۱۹۹۶	۶	۱۵/۴
۳	۱۹۹۷	۱	۲/۶
۴	۱۹۹۸	۲	۵/۱
۵	۱۹۹۹	۲	۵/۱
۶	۲۰۰۱	۱	۲/۶
۷	۲۰۰۲	۱	۲/۶
۸	۲۰۰۳	۱	۲/۶
۹	۲۰۰۴	۳	۷/۷
۱۰	۲۰۰۵	۴	۱۰/۳
۱۱	۲۰۰۶	۱۰	۲۵/۶
۱۲	۲۰۰۷	۴	۱۰/۳
	جمع	۳۹	۱۰۰

نمودار ۱ روند تولیدات علمی براساس سال

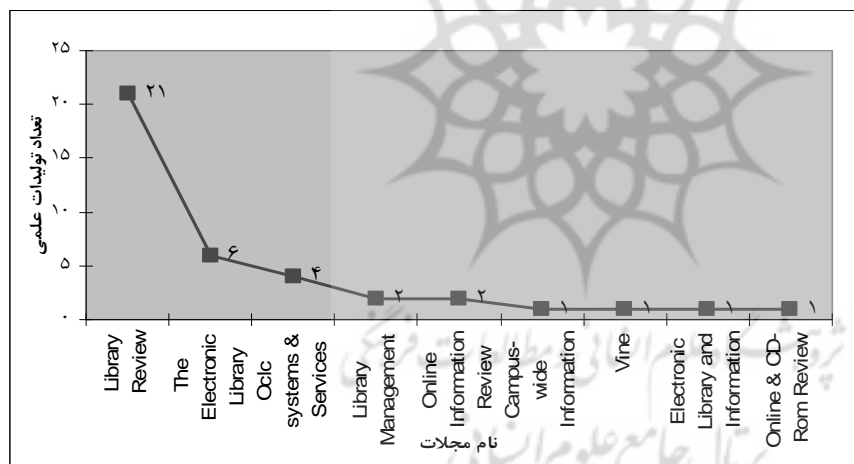
۳-۵. متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی در کدام یک از مجلات امرالد بیشترین تولیدات علمی خود را به چاپ رسانده‌اند؟

طبق جدول ۳ متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی کشورمان تعداد ۲۱ مدرک معادل با ۵۳/۸ درصد از تولیدات علمی خود را در مجله «Library Review» به چاپ رسانده‌اند. «The Electronic Library» با چاپ ۶ مدرک معادل ۱۵/۳ درصد از تولیدات علمی متخصصان کشورمان در این زمینه، رتبه دوم را در اختیار دارد و مجله «OCLC Systems & Services» با چاپ ۴ مدرک، معادل ۱۰/۲ درصد از تولیدات علمی متخصصان ایرانی در رتبه سوم قرار دارد. سایر مجلات طبق جدول ۳ و نمودار ۲ در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

پژوهش‌های کتابداری و مطالعات فریبگی
رتال جامع علوم انسانی

جدول ۳ توزیع تولیدات علمی براساس مجلات

ردیف	نام مجلات	تعداد مدارک	درصد
۱	Library Review	۲۱	۵۳/۸
۲	The Electronic Library	۶	۱۵/۳
۳	OCLC systems & Services	۴	۱۰/۲
۴	Library Management	۲	۵/۱
۵	Online Information Review	۲	۵/۱
۶	Campus- wide Information Systems	۱	۲/۵
۷	Vine	۱	۲/۵
۸	Electronic Library and Information Systems	۱	۲/۵
۹	Online & CD-Rom Review	۱	۲/۵
	جمع	۳۹	۱۰۰

نمودار ۲ توزیع تولیدات علمی براساس مجلات

۴-۵. متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی از نظر پراکندگی جغرافیایی در کدام استان‌ها بیشترین نقش را در تولید علم داشته‌اند؟

طبق جدول ۴، متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی استان تهران در تولید ۱۶ مقاله نقش داشته‌اند که از این جهت در رتبه اول قرار می‌گیرند. روشن است که قرار گرفتن استان تهران در این رتبه به دلیل تعدد دانشگاه‌ها و مراکز مهمی همچون کتابخانه ملی و پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران است. همچنین طبق آخرین آمار در رابطه با گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی، در دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی ۱۳ گروه در استان تهران وجود دارد که به تربیت دانشجو در مقاطع مختلف می‌پردازند (www.ilisa.ir). بعد از آن، استان خوزستان و استان خراسان به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم قرار می‌گیرند. بقیه استان‌ها طبق جدول ۴، در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

جدول ۴ توزیع مؤلفان براساس پراکندگی جغرافیایی

تعداد مدارک	نویسندگان	نام استان	نام دانشگاه یا سازمان
۱۰	مرتضی کوکبی	خوزستان	دانشگاه شهید چمران اهواز
۵	داریوش علیمحمدی	تهران	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
۲	رحمت‌الله فتاحی	خراسان	دانشگاه فردوسی مشهد
۲	عبدالحسین فرج‌پهلوی	خوزستان	دانشگاه شهید چمران اهواز
۲	محمدرضا داورپناه	خراسان	دانشگاه فردوسی مشهد
۱	افسانه حاضری/ مریم صرافزاده	یزد/ بوشهر	دانشگاه یزد/ دانشگاه خلیج فارس
۱	طاهره چنگیز/ علی معینی/ رضا جوشان	اصفهان	دانشگاه علوم پزشکی اصفهان
۱	مه‌ری پریخ/ علیرضا اسفندیاری/مقدم	خراسان	دانشگاه فردوسی مشهد
۱	نرگس خالقی/ محمدرضا داورپناه	قم/ خراسان	دانشگاه قم/ دانشگاه فردوسی مشهد
۱	نصرت ریاحی‌نیا/ عاصفه عاصمی	تهران/ اصفهان	دانشگاه تربیت معلم/ دانشگاه اصفهان
۱	مصطفی جعفری/ پیمان اخوان	تهران	دانشگاه علم و صنعت ایران
۱	محمد ایرانشاهی/ محمدرضا داورپناه	تهران/ خراسان	پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران/ دانشگاه فردوسی مشهد
۱	ابراهیم افشار/ رحمت‌الله فتاحی	اصفهان/ خراسان	دانشگاه اصفهان/ دانشگاه فردوسی مشهد
۱	رحمت‌الله فتاحی/ زهیر حیاتی	خراسان/ فارس	دانشگاه فردوسی مشهد/ دانشگاه شیراز
۱	یزدان منصوریان	تهران	دانشگاه تربیت مدرس
۱	علیرضا نوروزی	تهران	دانشگاه تهران

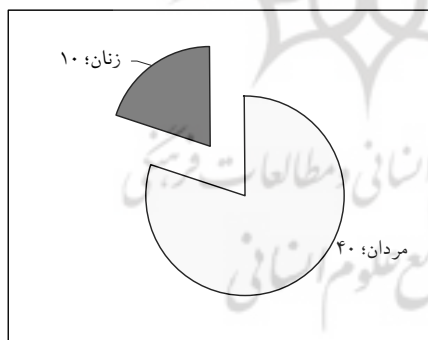
تعداد مدارک	نویسندگان	نام استان	نام دانشگاه یا سازمان
۱	داریوش علیمحمدی	تهران	دانشگاه تهران
۱	سعید رضایی شریفآبادی	تهران	دانشگاه الزهرا
۱	مریم انصاری	تهران	مرکز اسناد ملی
۱	مهتری صدیقی	تهران	پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران
۱	نادر نقشینه	تهران	پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران
۱	کیوان کوشا	تهران	مرکز اطلاعات علمی جهاد
۱	نادر نقشینه/ لیلا مرتضائی	تهران	پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران

۵-۵. توزیع جنسیتی تولیدات علمی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی در پایگاه اطلاعاتی امرالد به چه صورت است؟

جدول ۵ و نمودار ۳ نشان می‌دهد که از مجموع ۵۰ نویسنده ۴۰ نفر مرد و ۱۰ نفر زن هستند و از مجموع تولیدات علمی تنها ۲ مدرک به تنهایی توسط زنان نوشته شده است و ۸ مقاله هم مشترک میان زن و مرد است.

جدول ۵ تولید علم براساس جنسیت

نویسندگان	تعداد	درصد
مردان	۴۰	۸۰
زنان	۱۰	۲۰
جمع	۵۰	۱۰۰

نمودار ۳ تولید علم براساس جنسیت

۶. بحث و نتیجه‌گیری

تولیدات علمی پژوهشگران ایرانی در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه اطلاعاتی امرالد در طی سال‌های ۲۰۰۴ الی ۲۰۰۶، نسبت به سال‌های قبل از آن سیری صعودی داشته است. البته باید توجه داشت که سهمی از تولیدات علمی، متخصصان کشورمان در این حوزه در مجلات داخلی به چاپ می‌رسد و همچنین بسیاری از تولیدات علمی در مجلاتی به چاپ می‌رسند که در این پایگاه اطلاعاتی نمایه نمی‌شوند. این موارد سهم عمده‌ای را به خود اختصاص داده است و باید تحقیقی جامع برای مشخص شدن سهم واقعی تولید علم متخصصان این رشته صورت گیرد. متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشگاه فردوسی مشهد، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران نسبت به سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات سهم بیشتری در تولید و چاپ مدارک خود در مجلات موجود در پایگاه اطلاعاتی امرالد داشته‌اند. ۲۱ مدرک معادل ۵۳/۸ درصد از تولیدات علمی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی ایرانی، در مجله «Library Review» به چاپ رسیده است. متخصصان ایرانی فقط در ۹ عنوان از ۲۸ عنوان مجله حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه اطلاعاتی امرالد تولیدات علمی خود را به چاپ رسانده‌اند. از آنجا که مجلات متعددی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی وجود دارد که گاه دارای رتبه «آی.اس.آی» نیز می‌باشند، جا دارد که متخصصان ایرانی با شناسایی سایر مجلات معتبر و معرفی این مجلات به جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی، آنها را در ارسال تولیدات علمی خود جهت چاپ در آن مجلات ترغیب نمایند. از نظر پراکندگی جغرافیایی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی در استان تهران با تولید یا مشارکت در تولید ۱۶ مدرک در جایگاه اول کشور قرار دارند. از آنجا که ۱۳ گروه آموزشی در دانشگاه‌های مختلف استان تهران، در مقاطع مختلف مشغول به تربیت دانشجوی هستند قرار گرفتن استان تهران در این رتبه دور از انتظار نیست. مردان ۸۰ درصد از تولیدات علمی متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی کشورمان در این پایگاه اطلاعاتی را به خود اختصاص داده‌اند. از آنجا که زبان مجلات کتابداری و اطلاع‌رسانی موجود در پایگاه اطلاعاتی امرالد انگلیسی می‌باشد و انگلیسی زبان جهانی علم و ارتباطات علمی است، بنابراین اگر ایده‌ها و اندیشه‌های نو در قالب این زبان مطرح نشوند در حوزه تخصصی خود

در جهان جایگاهی نخواهند داشت. در نتیجه محققان ایرانی در این حوزه باید به زبان انگلیسی هم بنویسند. ضروری است که متخصصان، اعضای هیئت علمی، دانشجویان کشورمان در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و همچنین دست‌اندرکاران امر، تلاش و کوشش خود را دوچندان کنند تا سهم و جایگاه کشورمان در این حوزه ارتقا یابد.

۷. منابع

۱. انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران. www.ilisa.ir. (دسترسی در ۱۳۸۶/۷/۲۱)
۲. انصافی، سکینه. ۱۳۷۹. بررسی میزان تولید مقالات ایرانیان در زمینه علوم پایه، فصلنامه علوم اطلاع‌رسانی ۱۶ (شماره ۱ و ۲): ۴۹-۵۵.
۳. انصافی، سکینه. ۱۳۸۱. *دانش ایران در سطح بین‌المللی*. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.
۴. شریفی، ونداد. ۱۳۸۲. علم سنجی و علوم شناختی. *تازه‌های علوم شناختی*. ۵ (۲): ۸۹-۹۱.
۵. صبوری، علی‌اکبر. ۱۳۸۲. مروری بر تولید علم در سال ۲۰۰۳. *رهیافت*، ش. ۳۱: ۲۱-۲۳.
۶. صبوری، علی‌اکبر و نجمه پورسازان. ۱۳۸۵. تولید علم ایران در سال ۲۰۰۵. *رهیافت*، ش. ۳۷: ۴۹-۵۲.
۷. صبوری، علی‌اکبر. ۱۳۸۵. تولید علم ایران در سال ۲۰۰۶. *رهیافت*، ش. ۳۸: ۴۰-۴۵.
۸. عصاره، فریده، رحمان معرفت. ۱۳۸۵. مشارکت پژوهشگران ایرانی در تولید علم جهانی در مدلین، *رهیافت*. شماره ۳۵: ۳۹-۴۴.
۹. علیجانی، رحیم و لیلا دهقانی. ۱۳۸۵. *بازیابی پیوسته: نظام‌ها و روش‌ها*. تهران: چاپار.
۱۰. منصوری، رضا. ۱۳۷۲. رشد تعداد مقالات علمی در سالهای اخیر. *فصلنامه سیاست علمی و پژوهشی*، ش. ۴: ۱۲-۱۳.
۱۱. نوروزی، علیرضا، و داریوش علیمحمدی. ۱۳۸۵. بررسی مشارکت علمی کتابداران ایرانی در سطح بین‌المللی با تأکید بر مقاله‌های مندرج در نمایه‌های استنادی. *اطلاع‌شناسی*. ش. ۴: ۱۸۲-۱۹۳.
۱۲. نوروزی چاکلی، عبدالرضا؛ نورمحمدی، حمزه علی. ۱۳۸۶. *وضعیت تولید علم ایران و کشورهای منطقه در سال ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ بر اساس آمار پایگاه موسسه اطلاعات علمی*. تهران: مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور.

13. About Emerald

http://www.emeraldinsight.com/info/about_emerald/overview/index.jsp

(Accessed May 25, 2007).

14. Adkins, Denice & John Budd. 2006. Scholarly productivity of U.S. LIS faculty. *Library & Information Science Research* 28(3): 374-389.
15. Hood, William and Concepcion S. Wilson. 2003. Informetric studies using databases: Opportunities and challenges. *Scientometrics* 58(3): 587-608.
16. Mann, Chris & Fiona Stewart. 2000. Internet Communication and Qualitative Research: A Handbook for Researching Online. UK: SAGE.
17. Osareh, Farideh and Concepcion S. Wilson. 2000. A Comparison of Iranian Scientific Publication In the Science Citation Index: 1985-1989 and 1990-1994. *Scientometrics* 48(3): 427-442.
18. Osareh, Farideh. 1995. Scientific Productivity and Impact of the Third World Countries (TWC): A Citation study in *fifth International of the International society for Scientometrics and Informatics*, Processing,. Edited by Michael E.D.Koenig and Abraham Bookstein. Medford: Learned Information.

پی‌نوشت‌ها

1. www.emeralinsight.com
2. Adkins
3. Budd

(۱) کارشناس ارشد مرکز منطقه‌ای علوم و فناوری
پست الکترونیکی: Karaminus@gmail.com

(۲) کارشناس ارشد کتابداری و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور
پست الکترونیکی: alijanir@Pnu.ac.ir

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی